

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ АРМА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Зуєв Володимир Вікторович,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінального процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено дослідженню функціонального призначення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА), у кримінальному провадженні та під час міжнародного співробітництва. Визначено історичні та правові передумови створення АРМА, серед яких виконання міжнародних зобов'язань України перед Європейським Союзом та Радою Європи, а також потреба в прозорих механізмах управління арештованим майном. Розкрито ключові напрями діяльності: виявлення та розшук активів на запити правоохоронних органів; управління арештованими активами з метою збереження чи збільшення їх вартості; формування державної політики та нормативної бази у сфері протидії злочинам, пов'язаним з активами.

Акцентовано, що Агентство володіє унікальними аналітичними можливостями, включно з доступом до понад 50 державних і банківських реєстрів, міжнародних інформаційних мереж та платформ. Детально описано процедури взаємодії АРМА з органами досудового розслідування, прокуратурою та судами, строки й порядок реагування на звернення, а також особливості надання аналітичних матеріалів для використання як доказової бази.

Розглянуто міжнародний вимір діяльності АРМА, зокрема укладання меморандумів та угод про співробітництво з аналогічними органами інших держав, що створює інституційну основу для ефективного повернення активів. Проаналізовано законодавчі ініціативи щодо розширення повноважень АРМА та надання йому статусу центрального органу у сфері міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні, проте доведено, що така інтеграція може спричинити правові колізії, зокрема щодо допустимості доказів. Автор робить висновок, що чинний статус АРМА як допоміжного суб'єкта кримінального процесу є доцільним, а подальший розвиток варто спрямовувати на вдосконалення інструментів співпраці з національними та іноземними компетентними органами.

Ключові слова: АРМА, міжнародне співробітництво, міжвідомче співробітництво, уповноважений (центральный) орган при наданні міжнародної правової допомоги.

Zuiev Volodymyr. The functional purpose of ARMA in criminal proceedings and during international cooperation

The article examines the functional role of the Asset Recovery and Management Agency of Ukraine (ARMA) in criminal proceedings and in the framework of international cooperation. The paper outlines the historical and legal prerequisites for the establishment of ARMA, which include Ukraine's commitments under EU visa liberalization requirements, OECD recommendations, and the need to create transparent and effective mechanisms for managing seized assets. The study identifies three key areas of ARMA's activities: tracing and identification of assets at the request of law enforcement authorities; management of seized assets aimed at preserving or increasing their economic value; and participation in shaping state policy and developing the legal framework in this field.

Special attention is paid to the Agency's analytical potential, which relies on access to more than fifty governmental and banking databases as well as international information networks. The article describes in detail the procedures of interaction between ARMA and pre-trial investigation bodies, prosecutors, and courts, the deadlines for responding to official requests, and the possibility of using ARMA's analytical reports as part of the evidentiary base.

The international dimension of ARMA's work is explored through the conclusion of inter-agency agreements with foreign asset recovery offices, which strengthen Ukraine's institutional capacity to repatriate illicit assets. The article also analyzes recent legislative initiatives proposing to designate ARMA as a central authority for international legal assistance. However, it is argued that such a step may lead to legal inconsistencies, particularly regarding the admissibility of evidence obtained through improper channels. The author concludes that ARMA's current status as an auxiliary mechanism within criminal proceedings is appropriate, and that future reforms should focus on enhancing cooperation tools with Ukrainian law enforcement bodies and international partners rather than expanding its procedural authority.

Key words: ARMA, international cooperation, interagency cooperation, authorized (central) body for providing international legal assistance.

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Агентство з розшуку та менеджменту активів, АРМА, Агентство), є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноваженим на формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані **в кримінальному провадженні**, а також управління активами, **які арештовані в кримінальному провадженні** (ст. 2 ЗУ «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», далі – Закон) [1].

На сьогодні точаться дискусії про необхідність розширення повноважень АРМА та надання статусу саме в кримінальному провадженні, як, наприклад, пропозиції змін до положень КПК щодо визначення АРМА як уповноваженого (центрального) органу під час надання міжнародної правової допомоги. І деякі додаткові повноваження АРМА, пов'язані з управлінням та реалізацією активів, були впроваджені останніми змінами у профільний закон від 18.06.2025 р. (набули чинності 30.07.2025 р.) [2]. Але функціональне призначення АРМА в кримінальному провадженні не змінюється. З огляду на це, виникає потреба з'ясувати роль АРМА в кримінальному процесі, наявні механізми взаємодії з правоохоронними органами та перспективні напрями розширення повноважень у межах кримінального провадження.

АРМА за змістом, обсягом функцій і правовим статусом не має аналогів у системі органів державної влади в Україні та створена за аналогом установ

з повернення та управління активами, які успішно функціонують у державах – членах ЄС відповідно до рішення Ради Європейського Союзу № 2007/845/JHA від 06 грудня 2007 року «Про співпрацю між Офісами з повернення активів держав-членів у сфері розшуку та виявлення доходів, одержаних злочинним шляхом, або іншої власності, пов'язаної зі злочинною діяльністю» [3].

Для створення АРМА в Україні у 2016 році існували такі внутрішні та зовнішні передумови:

- потреба в удосконаленні механізмів виявлення та розшуку активів, які було незаконно виведено за межі України внаслідок вчинення корупційних та інших злочинів, а також необхідність запровадження прозорих та ефективних механізмів управління арештованими активами;

- зобов'язання України в межах виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України, обов'язкові для України рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) та інші міжнародні зобов'язання України.

АРМА у своїй діяльності має такі основні напрями, що визначені в ст. 9 Закону [1]:

1. Виявлення та розшук активів. АРМА уповноважене на виявлення (діяльність з установлення факту існування) та розшук (діяльність із визначення місцезнаходження) активів – майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні. Також АРМА сприяє здійсненню кримінального провадження шляхом:

- здійснення заходів з виявлення та розшуку активів за зверненням слідчого, детектива, органів досудового розслідування, прокуратури та судів з метою арештування активів.

шту та конфіскації таких активів чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими активів, а також *заходів з ідентифікації активів*, арештованих у кримінальному провадженні, за зверненням прокурора;

- забезпечення міжнародного співробітництва з відповідними органами іноземних держав (*на рівні, що передує міжнародній правовій допомозі*), міжнародними організаціями, до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку активів, а також направлення до них відповідних запитів щодо виявлення та розшуку активів;

- участі в забезпеченні представництва прав та інтересів України в закордонних юрисдикційних органах у справах, пов'язаних з поверненням в Україну активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

2. Управління активами. На підставі рішення суду АРМА здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, з метою збереження чи збільшення їх економічної вартості шляхом:

- розшуку належних приміщень, майданчиків для зберігання активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні;

- передачі активів в управління на підставі договору управління;

- розпорядження – реалізації відповідних активів з подальшим розміщенням готівкових коштів на рахунках у державних банках до закінчення кримінального провадження.

3. Формування державної політики у сфері. АРМА забезпечує формування та реалізацію державної політики в сфері виявлення, розшуку та управління активами шляхом:

- розроблення проєктів нормативно-правових актів, підзаконних актів, нормативно-правових актів АРМА;

- укладання міжвідомчих міжнародних угод про співробітництво з органами іноземних держав, до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

- надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги слідчим, детек-

тивам, прокурорам і суддям з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком, провадженням оцінки та управлінням активами;

- формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, який повинен містити дані про активи, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, судові рішення про арешт та/або скасування арешту, номер кримінального провадження в Єдиному реєстрі досудових розслідувань та іншу відповідну інформацію.

Ключовою функцією АРМА, безумовно, є **виявлення та розшук активів, які можуть бути арештовані в кримінальному провадженні**. Однак Агентство не ініціює розшук самостійно, активи розшукуються виключно *на запити правоохоронних органів*. Звернення приймаються у конкретному кримінальному провадженні, підготовлені *слідчим, детективом, прокурором, а також від органів, що здійснюють досудове розслідування, та органів прокуратури в особі їх керівників*. Звернення складається у письмовій формі на бланку відповідного органу досудового розслідування чи органу прокуратури, підписується особисто слідчим, детективом, прокурором, керівником органу досудового розслідування, керівником органу прокуратури та додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. За потреби АРМА подає запит на додаткову інформацію.

Виконання звернення здійснюється не пізніше, ніж протягом трьох робочих днів з дня його надходження, або протягом більш тривалого строку, зазначеного у зверненні (ст. 17 Закону). Відлік починається з дати надходження звернення до АРМА. Після проведення заходів з виявлення та розшуку активів складається відповідь на звернення, де зазначаються встановлені відомості про існування активів, на які може бути накладено арешт, а також про їх актуальне чи останнє відоме місцерозташування. Відповідь у письмовій формі та додатки до неї (за наявності) направляються суб'єкту звернення не пізніше наступного робочого дня за днем складання відповіді засобами поштового або

електронного зв'язку на паперовому або іншому носії інформації.

У разі встановлення АРМА за результатами вжиття заходів з виявлення, розшуку активів ознак правопорушень, не вказаних у зверненні, відповідним правоохоронним органам надсилається висновок, який є обов'язковим для розгляду ними.

Для виконання вказаної роботи АРМА має унікальні можливості, зокрема доступ до понад 50 різноманітних автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, та доступ до банківської таємниці всіх дійсних в Україні банківських установ. Крім того, Національне агентство отримує інформацію *в межах співпраці з міжнародними й регіональними мережами* з пошуку та повернення активів (наприклад, CARIN, STAR, BAMIN), які об'єднують майже всі іноземні юрисдикції. Перелічений інструментарій та інші наявні можливості дають змогу аналізувати великі обсяги даних, які суттєво допомагають правоохоронним органам розслідувати злочини.

Підготовлені аналітичні дослідження направляються відповідним правоохоронним органам та можуть бути долучені за рішенням слідчого до матеріалів досудового розслідування як доказу.

Так, завдяки власному аналітичному потенціалу та широкій міжвідомчій співпраці АРМА є для правоохоронної системи не тільки джерелом інформації про потенційно злочинні активи, а й додатковим механізмом у збиранні доказів під час досудового розслідування [4].

Як згадувалось вище, АРМА уповноважена на міжнародну співпрацю з компетентними іноземними органами для виконання своєї функції. Так, відповідно до ст. 10 Закону, АРМА **укладає міжнародні міжвідомчі угоди про співробітництво** з органами іноземних держав, до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших кримінальних правопорушень, бере участь у підготовці проєктів міжнародних угод щодо розподілу та повернення акти-

вів в Україну. Засади такого співробітництва визначені ст. 18 Закону [1].

Ці угоди мають на меті створити та закріпити між АРМА та аналогічними іноземними установами з розшуку та менеджменту активів партнерські відносини, що дає змогу максимально ефективно використовувати професійний, експертний та інформаційний потенціал обох сторін. *На сьогодні укладено низку міжнародних угод про таку співпрацю.* Це, наприклад, угоди з: Бюро з повернення активів Мальти (ARB), підписана 07.03.2024 р.; Державною агенцією з управління повернутими активами Республіки Казахстан (RAMCO), підписана 16.07.2024 р.; Національним антикорупційним центром Республіки Молдова (NAC), підписана 05.08.2024 р.; Національним агентством з управління арештованими активами Румунії (ANABI), підписана 06.08.2024 р.; Агентством з управління арештованим майном Федерації Боснія і Герцеговина, підписана 15.08.2024 р.; Офісом з розшуку та управління активами Лівії (LARMO), підписана 20.11.2024 р.; Центральним антикорупційним бюро Республіки Польща, підписана 09.12.2024 р. [5]. Ще низка міжнародних міжвідомчих договорів перебувають на стадії підписання чи узгодження.

Однак останнім часом лунають думки, що АРМА необхідно наділити додатковими повноваженнями саме у сфері міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, що відображається в низці законопроєктів. Так, зокрема, у законопроєкті № 12446 пропонувалося визначити, що АРМА **«здійснює міжнародну співпрацю»** у сфері виявлення та розшуку активів на запит відповідного органу іноземної держави або центральних органів України, а також **звертається із запитом** до органів іноземних держав, до компетенції яких належать питання щодо виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від кримінальних правопорушень, **інших компетентних органів іноземних держав, судів іноземних держав**, з урахуванням вимог спеціального закону» [6]. Так, запропоновано визнати АРМА одним з уповноважених (центральных) органів України щодо

міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.^х

Водночас, відповідно до статті 23 «Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» 1990 року, підписаної від імені України 29.05.1997 у м. Страсбурзі та ратифікованої відповідним законом України, «сторони визначають центральний орган або, за необхідності, органи, які відповідають за надсилання порушених згідно з главою III Конвенції клопотань і відповіді на них, за виконання цих клопотань або їх передачу компетентним інстанціям для здійснення. Кожна Сторона під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання повідомляє Генеральному секретарю Ради Європи назви і адреси органів, визначених на виконання пункту 1 цієї статті» [7].

Законом України «Про ратифікацію Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 рік» у підп. 2 п. 1 визначено: «центральною органами України, на які покладаються повноваження згідно з пунктом 1 статті 23 Конвенції, є Міністерство юстиції України (щодо судових рішень) і Генеральна прокуратура України (щодо процесуальних дій під час розслідування кримінальних справ)» [8].

Крім того, відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської конвенції про правову допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Другого протоколу 1978 року до Конвенції» «органами, на які покладаються повноваження згідно з пунктом 1 статті 15 Конвенції, є Міністерство юстиції України (у справах на стадії судового слідства) і Генеральна прокуратура України (у справах на стадії досудового слідства)» [9].

Законом України «Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» від 1 червня 2011 року зазначено, що «органами, на які покладаються повноваження згідно з пунктом 2 статті 11 Конвенції у редак-

ції статті 3 Другого додаткового протоколу, визначено Міністерство юстиції України (у справах на стадії судового слідства) і Генеральну прокуратуру України (у справах на стадії досудового слідства)» [10].

Частиною 4 статті 9 КПК України передбачено, що в разі, якщо норми КПК України суперечать міжнародному говору, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України [11].

Отже, звернення АРМА як центрального органу в порядку міжнародної правової допомоги до учасників міжнародних договорів може мати наслідком відмову іноземної держави у виконанні запиту як такого, що отриманий від неналежного суб'єкта. Крім того, є ризик визнання судами відповідно до статті 553 КПК України недопустимими доказів, одержаних при виконанні запитів про МПД, що направлені з порушенням встановленого законодавством порядку зносин. Визначення АРМА в такому разі уповноваженим (центральним) органом можливе виключно за умови внесення змін до двосторонніх договорів та законів про ратифікацію багатосторонніх договорів.

Окрім цього, у межах питання розширення повноважень АРМА саме в кримінальному провадженні вказаним законопроектом пропонується розширити і саме формулювання поняття міжнародної правової допомоги. Так, пропонується п. 1 ч. 1 ст. 541 КПК викласти в такій редакції: «міжнародна правова допомога – проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою, а також **інших передбачених спеціальним законом дій з метою виявлення, розшуку та управління активами**, що відповідають будь-якій з ознак, передбачених частиною першою статті 96-2 Кримінального кодексу України, а також майна, яке належить підозрюваному, обвинуваченому або засудженому особам».

Вбачається, що включати до змісту поняття міжнародна правова допомога

виконання **«інших передбачених спеціальним законом дій»** є недоцільним, оскільки ці дії входять до складу процесуальних, адже відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» АРМА здійснює заходи з виявлення, розшуку, проведення оцінки активів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді).

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що АРМА активно залучається до кримінального провадження та чинить важливий позитивний вплив на ефективність досягнення мети та завдань кримінального провадження загалом, реалізуючи свої повноваження, визначені спеціальним законом.

Однак сумнівний вигляд має необхідність убудови центрального органу виконавчої влади в систему органів, на які безпосередньо покладене завдання розслідування кримінальних правопорушень, зокрема за допомогою інструментів міжнародного співробітництва. Наявні на сьогодні процедури звернення до АРМА для виконання останньою свого функціонального призначення як допоміжного суб'єкта в кримінальному провадженні цілком обґрунтовані. Розширення повноважень у кримінальному провадженні органів, що не належать до правоохоронних та на які покладається завдання лише сприяти кримінальному провадженню, але не здійснювати його, може створювати структурний хаос та колізії, що, як мінімум, матиме наслідком спір про допустимість отриманих таким суб'єктом доказів або ж його втрату.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами... : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. Редакція від 30.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#top> (дата звернення: 17.08.2025);
2. Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо посилення інституційної спроможності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та вдосконалення механізмів управління активами : Закон України від 18.06.2025 № 4503-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4503-20#Text> (дата звернення: 17.08.2025);
3. Рішення Ради 2007/845/ЮВС від 6 грудня 2007 року про співпрацю між Офісами з повернення активів... : Рішення Ради ЄС; Рішення від 06.12.2007 № 2007/845/ЮВС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-07#Text (дата звернення: 17.08.2025);
4. «Для правоохоронних органів» : Агентство з розшуку та менеджменту активів – АРМА. URL: https://arma.gov.ua/dlya_pravoohoronnyh_organiv (дата звернення: 17.08.2025);
5. «Стан узгодження меморандумів» : Агентство з розшуку та менеджменту активів – АРМА. URL: <https://arma.gov.ua/page/stan-uzgodjennya-memorandumiv> (дата звернення: 17.08.2025);
6. Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» : законопроект № 12446 від 27.01.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55710> (дата звернення: 17.08.2025);
7. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом : Рада Європи; Конвенція від 08.11.1990. Ратифікація в Україні – Закон України від 17.12.1997 № 738/97-ВР (набрання чинності – 01.05.1998). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text (дата звернення: 17.08.2025);
8. Про ратифікацію Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 рік : Закон України від 17.12.1997 № 738/97-ВР. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.08.2025);

9. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : Закон України від 16.01.1998 № 44/98-ВР. Редакція від 10.07.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.08.2025);

10. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 01.06.2011 № 3449-VI (набрав чинності 10.07.2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3449-17#Text> (дата звернення: 17.08.2025);

11. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Редакція від 01.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 17.08.2025).

Стаття надійшла у редакцію: 17.08.2025

Стаття прийнята: 02.09.2025

Опубліковано: 27.10.2025

